

Inhoud

Voorwoord	7
Hoofdstuk 1 - Hè bah, politiek!	11
Hoofdstuk 2 - <i>What Would Jesus Vote?</i>	19
Hoofdstuk 3 - Politiek met de Bijbel?	31
Hoofdstuk 4 - Op leven en dood	39
Hoofdstuk 5 - Het is niet goed dat de mens alleen zij	47
Hoofdstuk 6 - De vreemdeling in uw midden	57
Hoofdstuk 7 - De aarde en al wat daarin is	65
Hoofdstuk 8 - Gij zult geen afgoden vereren	73
Tot besluit	83
Dankwoord	87
Geraadpleegde literatuur	89

Voorwoord

‘Politiek? Oef ... wat moeilijk.’

‘O, dat volg ik niet zo.’

‘Ik weet wel dat politiek belangrijk is, maar ik vind het zo saai.’

Dit soort reacties krijg ik vaak als ik over politiek praat. Politiek speelt een grote rol in mijn leven; ik heb er zelfs een studie over gevolgd. Maar de meeste mensen die ik ken, hebben er niets mee. Dat vind ik jammer. Natuurlijk hoeft niet iedereen een politiek deskundige te zijn of alle debatten te volgen en de namen van alle ministers en staatssecretarissen te kennen. Maar politiek heeft veel invloed op ons leven. Ik ben er daarom van overtuigd dat het goed is om je met politiek bezig te houden.

En dat geldt zeker ook voor christenen, want geloof heeft betrekking op elk gebied in je leven, dus ook op politiek. Er zijn al veel boeken over geloof en politiek geschreven. Maar die zijn vaak óf vrij ingewikkeld voor mensen die zich niet heel veel met politiek bezighouden, óf geschreven door politici of politieke partijen die proberen je te overtuigen van een bepaalde denkrichting. Met dit boek wil ik christenen helpen na te denken over politiek en over de rol die hun geloof daarin speelt. Daarbij kies ik bewust geen partij, maar laat ik mensen uit allerlei partijen aan het woord. Ik beperk me daarom ook niet tot de christelijke partijen, want er zijn veel christenen die bewust op een niet-christelijke partij stemmen.

Indeling

Dit boek begint met twee algemene hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk vertel ik waarom ik politiek belangrijk vind, vooral voor christenen. Hoofdstuk 2 gaat over de vraag hoe geloof invloed heeft op de politieke keuzes die mensen maken.

De daaropvolgende hoofdstukken gaan over de politieke keuzes die mensen maken. Er worden in de politiek zo veel verschillende onderwerpen besproken, daar kun je een hele boekenreeks over schrijven en dan ben je nog niet klaar. Daarom heb ik bij het schrijven van dit boek een selectie gemaakt. Ik heb gekozen voor grote onderwerpen die altijd wel veel aandacht krijgen of die in ieder geval voor christenen belangrijk zijn en waar ik ook in een vrij kort hoofdstuk recht aan kan doen: Waarom kiezen christenen voor een christelijke of juist voor een seculiere partij (hoofdstuk 3)? Welke standpunten nemen christelijke politici in met betrekking tot abortus en euthanasie (hoofdstuk 4), de verzorgingsstaat (hoofdstuk 5), het asielbeleid (hoofdstuk 6), het milieu (hoofdstuk 7) en godsdienst (hoofdstuk 8)? Ik sluit af met een conclusie.

Interviews

Om een goed beeld te krijgen van het geloof in de politiek, interviewde ik christenen die actief zijn in de politiek. Deze politici laat ik uitgebreid aan het woord. Hoewel er ontzettend veel partijen in Nederland zijn, heb ik me om het overzichtelijk te houden beperkt tot christenen in partijen die al enige tijd zijn vertegenwoordigd in zowel de Eerste als de Tweede Kamer: CDA, ChristenUnie, D66, GroenLinks, Partij voor de Dieren, PvdA, PVV, SGP, SP en VVD.¹ Deze partijen spelen namelijk de grootste rol in de Nederlandse politiek en zullen dat waarschijnlijk ook in de toekomst blijven doen. Bovendien zijn dit partijen die al een doordachte ideologie hebben.

De politici die in dit boek aan het woord komen, zijn Pieter Jan Dijkman (CDA), Pieter Duisenberg (VVD), Marjolein Faber (PVV), Ruard Ganzevoort (GroenLinks), Gert Jan Geling (D66), Niko Koffeman (Partij voor de Dieren), Jacques Monasch (tot oktober 2016 PvdA), Agnes Mulder (CDA), Gert-Jan Segers (ChristenUnie), Tjitske Siderius (SP) en Kees van der Staaij (SGP).

.....

1 Een twijfelgeval vond ik 50PLUS, omdat die sinds kort in de Eerste en Tweede Kamer zit. Ik heb er toch van afgezien, omdat het een nieuwe partij is waarin het nog rommelt en omdat ik nog niet weet of deze partij het ook bij de volgende verkiezingen goed zal doen.

Mijn doel was om een Eerste of Tweede Kamerlid van iedere partij te interviewen. Dat is bij alle partijen gelukt, behalve bij D66: voor zover ik kan zien heeft D66 geen christenpoliticus in het parlement. Ik heb daarom Gert Jan Geling geïnterviewd. Hij is christen, theoloog en voorzitter van de werkgroep Levensbeschouwing en Religie in D66.

Tijdens het schrijven merkte ik bovendien dat ik behoefte had aan meer informatie over het CDA, omdat ik het lastig vond het CDA-gedachtegoed goed te verwoorden. Ik heb daarom niet alleen met CDA-Kamerlid Agnes Mulder, maar ook met Pieter Jan Dijkman van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA gesproken.

De PvdA-politicus die ik sprak, was Jacques Monasch. Vlak voor dit boek naar de drukker ging, stapte hij uit zijn partij. Dit interview vond echter ruim daarvoor plaats en hij sprak toen dus nog als PvdA-Kamerlid.

Sommige politici komen in dit boek meer aan het woord dan andere. Dat is niet omdat ik het met hen meer eens ben, maar omdat deze politici heel veel konden vertellen over hoe hun geloof zich verhoudt tot de politiek. Zo krijgen de christelijke partijen ook wat meer aandacht dan je op grond van hun zetelaantal zou verwachten, omdat zij nu eenmaal veel hebben nagedacht over geloof en politiek. Bovendien zijn zij onder christenen wel degelijk grote partijen.

Mijn mening

Objectiviteit bestaat niet, leerde ik tijdens mijn opleiding journalistiek. Je kunt nog zo hard proberen neutraal te blijven en je eigen mening buiten beschouwing te laten, uiteindelijk zul je er toch door beïnvloed worden. Ik denk dat het daarom goed is dat schrijvers en journalisten open zijn over hun eigen opvattingen. Hoewel ik in dit boek heb geprobeerd de verschillende politieke opvattingen zo neutraal mogelijk weer te geven, wil ik je hier toch laten weten dat ik zelf actief ben geweest voor de Christen-Unie en dat ik tijdens mijn studie een jaar stage heb gelopen bij de Tweede Kamerfractie van deze partij. Wel heb ik me tijdens dit boek bewust wat meer afzijdig gehouden van politieke activiteiten, zodat ik er van een afstandje naar kon kijken. Bovendien houd ik erg van het stellen van kritische vragen, ook aan mensen met wie ik het redelijk eens ben.

Daar komt bij dat ik juist de gesprekken met mensen met wie ik het niet eens ben interessant vind. Hoe kun je zo'n standpunt nou combine-

ren met je geloof, dacht ik weleens als ik me voorbereidde op een interview. Maar als een politicus het uitlegde, begreep ik het een stuk beter.

Ik hoop dat dit boek je zal motiveren om je (nog) meer in de politiek te gaan verdiepen en in de rol die je geloof daarbij speelt.

Hè bah, politiek!

Ellenlange, saaie debatten. Smerige spelletjes. Wollig taalgebruik. Leugens. Valse beloftes. Mensen die aardig tegen je doen, alleen omdat ze je stem willen.

Dat is ongeveer het beeld dat veel mensen van politiek hebben. En gek is dat niet, want al die dingen kloppen op zijn minst voor een deel. Vandaar dat mensen me vaak met een verdwaasde blik aankijken als ik ze vertel dat ik een boek over politiek schrijf. Politiek is gewoon niet sexy.

En toch schrijf ik een boek over het christelijk geloof en politiek. Want ik geloof dat het voor christenen goed is om iets van politiek te weten, zelfs als ze politiek vervelend vinden. Voor ik het wil hebben over hoe je dan als christen over politiek kunt nadenken, wil ik ingaan op waarom ik het belangrijk vind om me als christen bezig te houden met politiek.

Zes redenen

Laat ik het maar gewoon toegeven: zelfs ik vind politiek soms behoorlijk irritant. Ik hoor politici dingen zeggen die ze duidelijk niet menen. Ze lijken soms net haantjes die zo veel mogelijk op de voorgrond willen treden, desnoods ten koste van anderen. Het voelt soms alsof mijn stem er nauwelijks toe doet. En termen als *participatiesamenleving* en *verruiming van het buitenschuld criterium* klinken niet erg spannend. Toch vind ik veel van die debatten wel interessant en vind ik het een uitdaging om te doorgronden waar zo'n ingewikkelde wettekst over gaat. Maar ik kan me voorstellen dat dit voor veel mensen niet geldt.

Waarom schrijf ik dan toch een boek over christelijke politiek? Omdat politiek, ondanks alle vervelende trekjes, ook heel goed en belangrijk is. Hier zijn zes redenen om je, juist als christen, met politiek bezig te houden.

1. De politiek bemoeit zich wél met jou

Mijn vader ging als jongetje naar een pinkstergemeente. De voorganger verkondigde van de kansel dat een christen zich niet moest bemoeien met politiek, wat in die tijd een gangbaar standpunt was in evangelische kringen. Maar mijn opa was het daar helemaal niet mee eens. Hij zei tegen mijn vader: ‘Ook als jij je niet met de politiek bemoeit, bemoeit de politiek zich nog wel met jou.’

Politieke beslissingen kunnen een enorme invloed hebben op je leven: ze bepalen hoeveel geld je overhoudt aan het eind van de maand, hoe veilig je over straat kunt, of je kunt studeren en wat je dat kost, hoe goed de ziekenhuizen zijn die jou behandelen als je ziek bent, of er goede dijken staan om je huis tegen een overstroming te beschermen. Sterker nog, het is de politiek die bepaalt of Nederland een vrij land is waar je je geloof mag uiten en naar de kerk mag gaan, waar je kritiek mag hebben op de regering, waar je als vrouw zelf over je leven mag beslissen.

Politiek gaat over het bestuur van het land waar jij woont. Of je politiek nou leuk vindt of niet, de politiek bemoeit zich wel met jou. Daarom is het goed om je ook met de politiek te bemoeien.

2. God is politiek actief

Keer op keer lees je in de Bijbel dat God zich bemoeit met de politiek. Hij maakte Jozef onderkoning van Egypte om de Egyptenaren, en uiteindelijk ook het Joodse volk, te redden van een hongersnood. Hij droeg Mozes op om bij de farao te pleiten voor zijn volk (je zou kunnen zeggen dat die twee een nogal heftig politiek debat voerden) en gaf zijn volk via Mozes wetten. God stelde rechters en later koningen aan, die Israël moesten leiden, en corrigeerde hen via profeten. Ester werd koningin, bemoeide zich met de politiek en voorkwam op die manier dat haar volk werd uitgemoord. Daniël en zijn vrienden waren hoge ambtenaren in de Babylonische regering en God gebruikte hen om de koning tot orde te roepen.

In het Nieuwe Testament komt die politieke kant iets minder duidelijk naar voren, maar ook daar verzucht niemand: ‘Hè bah, politiek!’ Johannes de Doper en Jezus spraken zich uit over politiek.² Paulus riep zelfs op

.....

2 In zijn boek *Jesus and Politics* beschrijft Alan Storkey de sadduceeën en farizeeën als een soort politieke partijen. Als moderne westerlingen zien we

om respect te hebben voor de overheid (Romeinen 13:1-7) en voor haar te bidden (1 Timoteüs 2:2). Blijkbaar vindt God politiek ook belangrijk.

3. *De politiek is een cadeautje van God*

Volgens Paulus is de overheid ingesteld door God (Romeinen 13:1). Dat is helemaal een bijzondere uitspraak als je bedenkt dat Paulus leefde onder de Romeinse bezetting. De Romeinen hadden Israël en omgeving veroverd, opstanden op brute wijze neergeslagen en deden meer dingen die niet bepaald christelijk overkomen. Hoe kan Paulus nou zeggen dat zo'n overheid in dienst staat van God (Romeinen 13:4)?

Blijkbaar is het goed dat er een overheid is, zelfs als ze grote fouten maakt. Ik begrijp dat het beste als ik kijk naar landen die geen goed werkende overheid hebben, zoals Somalië en (vooral het oosten van) de Democratische Republiek Congo. Criminelen, moordenaars en verkrachters hebben er vrij spel, gewelddadige groepen strijden om de macht, gezondheidszorg en onderwijs zijn in slechte staat en er is volop corruptie en armoede. Dit zijn landen met de slechtste leefomstandigheden ter wereld.

Vanuit mijn christelijke geloof vind ik dat ook niet verrassend. Mensen zijn nu eenmaal zondig en doen uit zichzelf niet altijd het goede, zeker in een land waar alleen het recht van de sterkste geldt. We hebben een overheid nodig om ons in het gareel te houden.

We hebben het vaak niet door, maar in Nederland boffen we helemaal. Kijk naar andere landen of lees over hoe het vroeger was in Nederland; er is zelden een land is geweest dat zo rijk, vredig, veilig en vrij was als Nederland. Dat hebben we ook (grotendeels) aan onze overheid te danken. Als Paulus al zegt dat de Romeinse overheid door God gegeven is, dan geldt dat misschien wel helemaal voor de Nederlandse. Om dat zo te houden, is het belangrijk dat Nederlanders er betrokken bij blijven.

.....

welens over het hoofd dat kerk en staat in Jezus' tijd veel minder gescheiden waren en dat sadduceëen en farizeëen naast een religieuze, ook een politieke rol vervulden. De gesprekken die Jezus met hen voerde, gingen dan ook niet alleen over theologie, maar ook over politiek. (Zie: Alan Storkey (2005). *Jesus and Politics. Confronting the Powers*. Baker Academic, Michigan.)

4. Voor naastenliefde heb je politiek nodig

Bij het woord ‘naastenliefde’ dacht ik vroeger vooral aan persoonlijke dingen. Bijvoorbeeld een mandje fruit brengen naar een ziek kerklid, asielzoekers uitnodigen voor de kerstmaaltijd, boodschappen doen voor je oude buurvrouw.

Maar gaandeweg ontdekte ik dat mensen daarnaast politieke naastenliefde nodig hebben. Dat zieke kerklid stelt bezoek erg op prijs, maar is ook gebaat bij een overheid die de gezondheidszorg goed regelt en financiert. Asielzoekers verlangen ongetwijfeld naar vriendschappen, maar hebben ook een fatsoenlijke opvang nodig en een duidelijke asielprocedure. En die oude buurvrouw heeft het een stuk makkelijker als het veilig is op straat en er hulp is voor ouderen. Politieke maatregelen klinken misschien vaak technisch en onpersoonlijk, maar soms zijn ze onmisbaar om mensen te helpen.

Dat geldt helemaal voor het helpen van kwetsbare en onderdrukte mensen die in hun eigen omgeving niet zo veel naastenliefde tegenkomen. Een van de mooiste en bekendste voorbeelden van christelijke politiek vind ik de Britse politicus William Wilberforce. Hij streed, geïnspireerd door zijn geloof, voor een onderdrukte groep, namelijk voor de afschaffing van de slavernij. Juist doordat hij en zijn medestanders in de politiek opkwamen voor de slaven, is het leven voor veel mensen een heel stuk beter geworden.

Dat de politiek een plek is om voor je medemens op te komen, zie je ook terug in de Bijbel. Zoals in Psalm 72, een gebed voor de koning: ‘Moge hij recht doen aan de zwakken, redding bieden aan de armen, maar de onderdrukker neerslaan. [...] Hij zal bevrijden wie arm is en om hulp roept, wie zwak is en geen helper heeft. Hij ontfermt zich over weerlozen en armen, wie arm is, redt hij het leven.’ (vers 4, 12-13)

De psalmist bidt dat de koning zal opkomen voor onderdrukten. Een groot verschil tussen toen en nu is dat tegenwoordig niet alleen een koning de macht heeft. Wij kunnen allemaal een beetje invloed uitoefenen op het bestuur van ons land. De politiek is dus ook een plek om op te komen voor je naasten.

5. *Licht van de wereld*

Jezus zei dat het niet de bedoeling is dat we ons afzonderen van de wereld, maar dat we ‘het licht in de wereld’ zijn en dus Gods koninkrijk zichtbaar maken. Hij vergeleek het met een lamp: die verstopt je niet, maar plaats je op een standaard, zodat hij de hele kamer kan verlichten (Matteüs 5:14-16).

De politiek is een publiek podium. Zeker de landelijke politiek komt geregeld in het nieuws, maar ook op andere niveaus is de politiek een goede manier om zichtbaar te zijn en je stem te laten horen. Daar kun je dus getuigen van Gods koninkrijk en een licht voor de wereld zijn.

Dat kan op verschillende manieren. Sommige christenen doen aan ‘getuigenispolitiek’: ze laten zo veel mogelijk het evangelie klinken, halen veel de Bijbel aan, zijn weinig bereid tot het sluiten van compromissen.³ Het nadeel hiervan is dat het drammerig kan overkomen en je er politiek gezien niet altijd veel mee bereikt.

Tegenwoordig benadrukken veel christelijke politici dat ze politicus zijn en geen evangelist. Ze verbergen hun geloof niet, maar ze vinden het ook niet nodig om in ieder debat een bijbeltekst aan te halen (christenen bij niet-christelijke partijen doen dat vaak helemaal niet) en ze zijn ook meer bereid akkoorden met anderen te sluiten. Als ze via dat politieke werk mensen helpen en onrecht tegengaan, maken ze, denk ik, ook een stukje zichtbaar van Gods koninkrijk.

Bovendien kunnen politici getuigen zijn door integer te zijn. Politici hebben de naam onbetrouwbaar te zijn, maar er zijn wel degelijk politici die integer hun werk doen, die niet hun eigen ego de boventoon laten voeren, die wars zijn van politieke spelletjes en die gewoon proberen te doen wat goed is voor het land. En dat valt op.

Als ik met niet-christenen spreek over de ChristenUnie en de SGP, hoor ik vaak twee dingen. Ze vinden de standpunten van de kleine christelijke partijen over onderwerpen als abortus en euthanasie onbegrijpelijk, maar ze vinden de politici van die partijen sympathieke, hardwerkende mensen. Een overtuigd D66’er zei zelfs een keer dat ze bijna op voormalig

.....

3 Meindert Leerling was van 1981 tot 1994 Kamerlid van de RPF, een van de voorlopers van de ChristenUnie, en wordt door velen gezien als getuigenispoliticus.